

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím:

Forrás:

Rajk András

A kaukázusi krétakör

Brecht-bemutató az új Madách Színházban

Nepvarosi

1961. márc. 28.

Osztályozás

Tárgy

492

Madách Színház

1961

Személy

Helyszám

A mi zseniális és előre visz, azt nem kell félteni: előbb vagy utóbb eljut a néphez, amelyért és amelynek született. Mert végső soron másnak és másért nem született még soha semmi, ami csakugyan zseniális és haladó. Akkor is igaz ez, ha egy s más remekműről s alkotójáról nem tudhatja rögtön a nép egésze, hogy mennyire az övé, csak az övé. A minap Bartók muzsikájáról mondhattunk hasonlókát — most a vele sokban rokon Bertolt Brecht művészete kínál alkalmat erre a következtetésre.

Felemásan, tökéletlenül, idegenkedés és viszolygás közepette indult Brecht színpadi előadásainak és értésének útja nálunk nemcsak a háború előtt, hanem a felszabadulás után is — hogy ma az évad kimagasló előadását, s várható sikerét köszönthessük új Madách Színházunkban, s éppen Brecht csaknem utolsó, sok tekintetben összegező művével kapcsolatban. »A kaukázusi krétakör« szinte teljes ötvözete a kivételesen sokszínű brechti életműnek, a költőnek és a drámaíróknak. Jelképesége változatlanul őrzi az értelemhez szóló, az »elidegenítő« Brecht szándékait, amelyek meghatározóak az egész mai drámaalkotásra — de őrzi a nagy szerző másik énjét is, amelyről ritkán és szinte szégyenlősen esik szó. A költőről beszélünk. »Brechtnek zenéje van, nyelve — írja Julius Bab, századunk német drámájáról szólva —, mely érzéki zengésében, szellemiségében és fantasztikusságában muzsikálni kezd...« S még valamit helyénvaló idézni ugyaninnen, éppen a Krétakörrel kapcsolatban, akkor is, ha a megállapítás húsz évvel a mű megszületése, 1945 előttről származik: »Van benne (Brechtben, a szerk.) egy bizonyos érzékszerv az ember és ember közti viszonyok felfogására, amely viszonyokat jóság-nak, segítőkészségnek, részvétnak, hűségnek, vagy akár végül szeretetnek is lehet nevezni.«

Fontos mindezt elmondani, mert Brecht roppant intellektualitása sokakban téves következtetésekre vezet művészetének költőiségét, »muzsikáját« illetően, amely még leginkább értelemhez intézett darabjaiban is jelen van. Brecht minden alakjában, egész alkotó módszerében a dialektika mestere — igaz ez értelmi és érzelmi tényezőinek elválaszthatatlanságára is. A Krétakör jelképes, nagy társadalmi mondanivalója, megindító poézise, lényegében rejlt, sajátos humora ragyogó példa erre az egységre. De csak így, hogy egy kiváló rendezői egyéniség — több tapasztalat után elmondhatjuk *Adám Ottó*ról — egyszerűen megértette és megértette az egészet.

Erről az előadásról érdemes kicsit bővebben beszélni — meggyőződésünk, hogy még sokat fogunk beszélni róla. Példásan nagykonceptiójú, sok színű, művelt és érdekes színpadravítel. Árad belőle — s így a kimagasló színészi alakításokból is — a lényeg sokol-

dalú ismerete. Mert mi A kaukázusi krétakör lényege? Nemcsak az ősi kínai mese az anyáról, aki a »salamoni« ítélet kritikus pillanatában inkább lemond gyermekéről, semhogy a kegyetlen huzavonában: kié a fiúcska, ki rántja ki nagyobb erővel a krétakörből — fájdalmat okozzon neki. Brecht nem véletlenül, nem játékos ötletből fordítja meg az ősi mesét, s teszi át az igazságot a nem vér szerinti anyára, a nincstelen grúz konyhalány, Gruse oldalára. A gondolat évtizedekig foglalkoztatta (Az augsburgi krétakör című novellájában már a darab megírása előtt húsz évvel feldolgozta). Ropant társadalmi mondanivalót képes kifejezni így, a nép igazságát, a dolgozók, a verejtékezők, az áldozatvállalók nagy igazságát mindenféle származási, vérségi mítosszal szemben. Kapja a gyermeket az anya, az »igazi«, aki szenvedett, aki tett érte, aki szereti. Tehát: »Kapja a völgyet az öntöző, hogy teljen a fán a gyümölcs.«

Az igazán jó előadáshoz azonban — s ez a mostani ilyen — nem volt elég ezt megérteni. Érezni kellett a párhuzamosan és eltéphetetlenül jelen levő bensőséges emberi, költői mondanivaló, az »Iszonyú a kísértés a jóra!« híres és ragyogóan optimista mondatának gyönyörű értelmét. És még valami: a mélyére kellett hatolni Brecht vonzódásának a Kelet ősi kultúrája iránt. A megvalósítás ez utóbbi, nagyon fontos formai követelménynek is ritka elmélyültséggel tett eleget, nem egyszerűen külsődlegesen.

Előrendű része a mű nagy-sikerű életre keltésének Nemes Nagy Ágnes filozófikus kifejezőerőben és megragadó költőiségben gazdag fordítása, Maros Rudolf nagyigényű, Brecht lelkéből merített muzsikája és egyebeket is megelőzve azok a szenzációs, »beszédes« fél-álarcok, amelyeket Berczeller Rudolf teremtett. (Csak a népi figuráknak van álarc-mentes ember-arcuk, a többiek álarcot viselnek — mint az életben. A kínai opera évezredek hagyományainak korszerű átültetése önmagában is kitűnő.) Ugyanez a stílus-igényesség árad *Szinte Gábor* díszleteiből, *Mialkovszky Erzsébet* jelmezeiből, ez jellemzi *Jánosa Lajos* szcenikai munkáját.

A színészi alakítások mind-egyikéről elmondható: szívből jött művészi munka, néhányról pedig az, hogy remeklés, csúcspont egyik-másik színművésznünk pályáján. Mindenekelőtt *Psota Irén* gyönyörű Grusejára igaz ez. Legkevésbé sem véletlen, hogy a Kurázs mama után ismét Brecht-műben találja meg igazi önmagát ez az érdekes művész. *Pécsi Sándor* az ezer színhez, amellyel már örömet szerzett, most egy pompás ezeregyediket fest Azdak, a jócskán pernahajder, mégis nagyon ember népi bíró hamisítatlan brechti figurájában. Óriási feladatot old meg kiválóan *Gábor Miklós*, mint grúz énekes kommentátor, aki a sajátos szerkezetből fakadóan az első perctől az utolsóig szín-

padon van. Szép énekléséért, a nem könnyen intonálható dal-lamok tiszta előadásáért külön köszönetet érdemel. A népi figurák sokaságából okvetlen külön is ki kell emelni még *Zenthe Ferenc* finoman egyszerű Simon katonáját, *Dajbukát Ilona* parasztasszonyát, *Újlaky László* szerzetesét és *Békés Itala* elragadó humorú anyósát, a maga jelképes szélsőséggel karakterizált kifejező-eszközeivel. Az álarcosok világából *Váradi Hédi* kormányzó-néja külön hosszabb elemzést kívánna: tökéletes. Rendező és színész elmélyült közös alkotása lehet csak egy stílusban ennyire megtalált figura. Lénye, tehát minden gesztusa is mese-nagyítású jelkép, sikerült egész fejlett mozdulat-kultúráját hibátlanul ennek a helyes elképzelésnek a szolgálatába állítania.

Nemcsak új színházat avatunk A kaukázusi krétakör bemutatóján, hanem évadunk egyik legszebb előadásának is örvendtünk, s annak, hogy végre Brecht is igazi otthonra talál színpadjainkon.

Rajk András